

O'SPIRINLIK DAVRIDA OILA VA OTA-ONA MUNOSABATLARINING EMOTSIONAL RIVOJLANISHGA TA'SIRI

Muxamedova Madina Turdiboy qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti 2-bosqich
ijtimoiy fanlar
fakulteti, psixologiya ta'lim yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Mazkur tesizda o'spirinlik davrida ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlarning psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, oiladagi tarbiya uslubi, o'zaro muloqot va emotsional qo'llab-quvvatlashning o'spirin shaxsining rivojlanishiga ta'siri yoritiladi. Oila muhitining o'spirinlarning ijtimoiylashuvi va emotsional holatlariga ko'rsatadigan ta'siri ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: o'spirinlik davri, oila, ota-ona va farzand munosabatlari, oilaviy muhit, emotsional rivojlanish, tarbiya uslubi, shaxs rivojlanishi

KIRISH

O'spirinlik – jismoniy, emotsional va ijtimoiy sohalarda keskin o'zgarishlar bo'ladigan davr bo'lib, ota-ona–farzand munosabatlari ham tubdan qayta tashkil qilinadi. O'spirinlik davrida o'quvchilar o'zlari uchun mas'uliyat hissini tuyadi. Bu jarayon o'smirlik davri tugab o'spirinlikka o'tilganda ilk o'spirinlik davrida ancha kuchli shakllangan bo'ladi ammo o'spirinlar ko'pincha bu vaziyatni o'zlari tushunishmaydi. Munosabatlar ham qayta quriladi va bu munosabatlarga endi o'spirinlar tomonidan katta e'tibor beriladi. Chunki endi ular o'z shaxsini, o'z qadriyatlarini anglay boshlaydi. Ular bilan munosabatda endi bolalarcha qilingan munosabtdan qoniqishmaydi va erkin fikr bildishga harakat qiladi. O'spirin aynan bu davrda barcha bo'layotgan voqea-hodisaga uning fikr so'ralishini va o'zini mustaqil shaxs

sifatida ko'rsatib qo'yishni xohlaydi. Uning fikrlari kattalar tomonidan rad etishi, uni eshitmaslik yoki uning fikrlari oxiriga yetmasdan unga qarshi fikr bildirish bu o'spirinning o'ziga bo'lgan ishonchining tushib ketishiga sababchi bo'ladi. Bu jarayon esa jiddiy psixologik buzilishlarga olib keladi. Har bir bola alohida individdir, u alohida shaxs bo'lib voyaga yetadi buni ota-onalar bilishi va farzandlarini also bir-biri bilan solishtirmasligi lozim. Aksariyat hollarda bir farzandni ikkinchisi bilan solishtirish natijasida bola ota-ona bilan emotsional tomondan uziladi, u bilan muloqot qilishni xohlamaydi, o'z fikrini ayta olmaydi va bu farzand va ota-ona munosabatlarining keskinlashuviga sababchi bo'ladi. Raqamlashgan jamiyat ham yoshlarning ruhiy salomatligi rivojiga ta'sir ko'rsatmasdan o'tayotgani yo'q. Birgina 2019-2020 yillar pandemiya natijasida qanchadan qancha insonlar o'z yaqinlarini yo'qotishdi, qanchadan qancha insonlar kasal bo'lishdi va butun jamiyatda emotsional kuyish holati kuzatildi. Bu jarayon albatta munosabatlarga ta'sir etmasdan qolmadi. Ota-onalar o'z ishlaridan ozod bo'lib o'z oila davrasida bo'ldi, hatto ko'chalar chiqish ham taqiqlandi. To'g'ri bu jarayon aslida katta xavf olib keldi bizga, ammo ota-ona va farzand munosabatlari kesin o'zgardi. Ota-onalar endi moddiy ehtiyojlarning aslida biz uchun baxt olib kelmasligini tushinib yetishdi, o'z farzandlariga vaqt ajratdi, ular bilan birga mashg'ulotlarni amalga oshirdi, online holatida bo'layotgan darslarda o'z farzandlari bilan birga qatnashdi. Albatta bu narsalarni ota-onalar har doim amalga oshirsa maqsadga muvofiq bo'ladi lekin afsuski moddiyatni birinchi o'ringa qo'yib qo'ymoqdamiz. Farzand uchun faqat uning tashqi chiroyli ko'rinishi emas uning ruhiy salomatligi asalida birinchi o'ringa qo'yilishi kerak. Farzand qachonki, o'z ota-onasi bilan erkin muloqot qiladi, barcha o'zida bo'layotgan jarayonlarni o'z ota-onasi bilan muhokama qiladi shundaina biz farzandda yuksaklikni ko'rishimiz mumkin. Uning emotsional barqarorligi birinchi o'rinda o'z oilasidagi bo'layotgan munosabatga bog'liq. Aslida farzandni bugungi kunda kim tarbiyalaydi?

Ota-onami?

Jamiyatmi?

Ijtimoiy tarmoqlarmi?

Ota-onaning kutuvlari boshqacha, jamiyatning qo'yayotgan talablari boshqacha va shu o'rinda ijtimoiy tarmoqlardagi hayot boshqacha. Yuqoridagi savol bugungi kunda ko'plab insonlarning diqqat markazida turibdi. Negaki, tarbiyalayotgan farzandlarimiz biz orzu qilgandek emas. Shuning uchun ham yuqoridagi savolga shunday javob berishimiz mumkin: " Bugungi kunda farzandni kim ko'proq tarbiyalayabdi? Kim u bilan ko'p vaqtini o'tkazsa shu inson yoki o'sha narsa". Oilaviy munosabatlarning ahamiyati mana shu yerdan boshlanadi qaysiki, ular uchun ajratilayotgan vaqtning qanchalik muhim ekanligi. Ilk o'spirinlik davri juda ham serqirra va tezliklarga, yangiliklarga boy davr hisonlanadi. Bu davrda o'spirin o'zida bo'layotgan o'zgarishlarni o'zi anglamaydi. Sevgi hissining shakllanishi, do'st tanlashdagi yangilanishlar, kasb tallash masalari, munosabatlarning keskinlashuvi shu kabi ko'plab jarayonlar o'spirindan katta mas'uliyatni talab qiladi. Bu yoshda farzand o'zi bilmagan holatda o'z ota-onasiga baho berib qo'yadi. Ularni hayotning to'g'ri yoki xato yo'lida ekanligini anglagandek bo'ladi va ular bilan ochiq muloqot qilishga, ularga har bir masala bo'yicha o'z fikrini aytishga harakat qiladi. Oilaviy munosabatlarning keskinlashuvi ham aynan ilk o'spirinlik davrida boshlangan bo'ladi. Oilaviy munosabatlarning namoyon bo'lishida rollar taqsimoti ham o'z o'rnida katta ahamiyat kasb etadi. Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki; Oilada kim farzand bilan yaqin bo'lsa farzand shu insonni tan oladi. Uning qadriyatlarini, qiziqishlarini va fikrlarini eshitmagan inson bilan u muloqot qilmaydi. Unga nisbatan yopiq holatda bo'ladi. Ko'pincha nosog'lom oila muhitida tarbiyalangan o'spirinlar o'z agressiyasini boshqa insonlarga nisbatan amalga oshiradi. Bular bolalik davridagi hosil bo'lgan travmalar va qondirilmagan ehtiyojlar shuningdek tan olinmaganligidan kelib chiqadi. Yillar davomida yilg'ilgan va bostirilgan harakatlar endi katta kuch bilan, katta nafrat

bilan atrofga chiqadi. Shuning uchun ham oilaviy munosabatlarda farzanga nisbatan do'stona muhitni yaratib bera olish kerak. Birinchi navbatda ilk o'spirinlik davridagi yoshlar eshitilishni xohlaydi. Ularning fikrlari kattalar tomonidan eshitilib va tan olishlarini xohlaydi. Bunday jarayonda bevosita o'spirinlar o'zlarining fikr-mulohazalarini albatta o'z ota-onalariga aytishi va ular tomonida e'tirof etilishni xohlaydi. Shuning uchun o'spirinlarda muloqotning ijobiy tomonga o'zgarishi avvalo ota-ona bilan munosabatlarning samarali yo'lga qo'yilishi bilan bog'liq bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Z.T.Nishonova, N.G.Kamilova, D.U.Abdullayeva, M.X.Xolnazarova "Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya" O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyat nashriyoti. Toshkent- 2018.
2. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2002.
3. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.